

МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ЛИЦА ВО ЗКП СО КОИ СЕ ОГРАНИЧУВА ПРАВОТО НА СЛОБОДА И БЕЗБЕДНОСТ ОД ЧЛ.5 ОД ЕКЧП

Вовед

Во Законот за кривична постапка предвидени се мерки за обезбедување на лица за потребите на кривичната постапка, воедно и утврдени се посебни услови кога тие е возможно да се определат или применат, односно кога спрема обвинетиот можат да се определат или превземат определени мерки за обезбедување на негово присуство заради непречено водење на кривичната постапка. Во Законот за кривична постапка како мерки за обезбедување на лица предвидени се покана, мерки на претпазливост, гаранција, приведување, лишување од слобода, задржување, краткотраен притвор, куќен притвор и притвор, секоја мерка за да се определи и примени претходно треба да се исполнети законските услови и да се утврдат конкретни околности и причини кои го оправдуваат определувањето, односно примента на некоја од мерките за обезбедување на лица.

При одлучувањето која од наведените мерки ќе ја примени, надлежниот орган должен е да се придржува кон условите определени за примена на одделни мерки, водејќи сметка да не се применува потешка мерка, доколку истата цел може да се постигне со поблага мерка за обезбедување. Со определувањето на некоја од мерките се ограничува правото на слобода, кое право е загарантирано во нашиот Устав, законите, Европската Конвенција за заштита на човековите права и слободи, која е составен дел од нашиот правен поредок и други меѓународни договори.

Целта на овој труд е анализа на тоа, кога според ЗКП може некое лице да биде лишено од неговото право на слобода, со посебен акцент кон мерката Притвор како најстрог вид на мерка за обезбедување, на условите кога истата може да се определи, за тоа кој орган е надлежен да ја предложи и кој надлежен орган ја определува, основаноста за определување на оваа мерка и времетраењето на истата, како и кога е можно да се определат другите поблаги

алтернативи за обезбедување на присаство, како при тоа да се исполни целта на мерките за обезбедување на присаство, а воедно и да се задоволат стандардите утврдени со пресудите донесени од Европскиот суд за човекови права во Стразбур, односно ќе се даде посебен осврт и кон утврдувањето на целта на чл.5 од ЕКЧП, во кој е содржано правото на слобода и безбедност и кога истото може да се ограничи, во корелација со општите демократски вредности и Владеењето на правото, а со цел во праксата да се одбегнува определувањето на најстрогата мерка кога истата не е нужна, да нема арбитрерно, произволно прекумерно траење со повеќекратното продолжување на мерката притвор .

Стандарди за органичување на правото на слобода во националното законодавство

Условите под кои може да се ограничи правото на слобода и да се определи мерка за обезбедување со која се лишува од слобода обвинетиот како и постапката за определување на мерките се регулирани со Уставот на РМ, Законот за кривична постапка, членот 5 од ЕКЧП (Ратификувана со Закон од страна на РМ на 17.04.1997 година) и ставот 2 од Протокол бр.4 на ЕКЧП.

Во Законот за кривична постапка предвидена е најстрогата мерка за обезбедување на присаство и тоа е мерката Притвор која според чл.164 може да се определи само под условите предвидени во овој закон. Траењето на притворот мора да биде сведено на најкратко нужно време и тоа не е неограничено. Според овој член од законот должност е на сите органи што учествуваат во кривичната постапка и на органите што им укажуваат правна помош да постапуваат со особена итност, ако обвинетиот се наоѓа во притвор. При одлучување за притворот, особено за неговото траење, ќе се води посебна сметка за сразмерноста меѓу тежината на стореното кривично дело, казната која може да се очекува, според податоците со кои располага судот и потребите за определување и траење на притворот. Во текот на целата постапка притворот ќе се укине веднаш штом ќе престанат причините врз основа на кои бил определен.

Според ЗКП, Јавниот обвинител е надлежен да предложи определување на мерка притвор кога смета дека се исполнети услови за тоа и кога располага со доволно докази од кои произлегува основано сомение дека обвинетиот го сторил кривичното дело кое му се става на товар, секако со доволно докази и за причините поради кои ја предложил мерката, а Судот, односно Судијата на претходна постапка е надлежен да одлучи на усно рочиште, на кое се присутни обвинетиот и неговиот бранител дали во конкретниот случај е основан предлогот на јавниот обвинител или не е основан, како и дали истата цел може да се обезбеди и со некоја поблага мерка од предложената. По предлогот на Јавниот обвинител може да се одлучува во отсуство на обвинетиот само во услови кога обвинетиот е недостапен на органите на прогон, но во тој случај на обвинетиот му се поставува бранител по службена должност, кој е должен ефикасно да ги брани интересите на обвинетиот, се додека обвинетиот не стане достапен за потребите на кривичната постапка, но исто така и во останатиот дел од постапката кога истиот ќе стане достапен.

Во чл.165 од Законот за кривична постапка утврдени се основите за определување притвор и тоа во ставот 1 од овој член е предвидено ако постои основано сомневање дека определено лице сторило кривично дело, доколку притворот е неопходен за непречено водење на кривичната постапка, против тоа лице може да се определи притвор, ако:

1) се крие, ако не може да се утврди неговиот идентитет или ако постојат други околности што укажуваат на опасност од бегство;

2) постои основан страв дека ќе ги сокрие, фалсификува или уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат дека ќе ја попречува кривичната постапка со влијание врз сведоците, вештаците, соучесниците или прикривачите;

3) особени околности го оправдуваат стравот дека ќе го повтори кривичното дело, или ќе го доврши обиденото кривично дело или дека ќе стори кривично дело со кое се заканува или

4) уредно повиканиот обвинет очигледно избегнува да дојде на главната расправа, или ако судот направил два обиди уредно да го повика обвинетиот, а сите околности укажуваат дека обвинетиот очигледно одбегнува да ја прими поканата.

Пред да ја определи судот настрогата мерка Притвор треба да биде убеден дека постои основано сомневање за стореното кривично дело за кое се товари обвинетиот идека постојат доволно докази како аргументи во прилог на основите за кои јавниот обвинител предлага да се определи притвор. Иако оваа строга формулација на законот ја утврдува обврската на судот да ги цени аргументите за основаноста на сомнението дека обвинетиот е сторител на кривичното дело, сепак во пракса оваа одредба создава проблеми во која мерка судот би можел да се впушти во оценка на доказите особено што предлогот за определување на мерката притвор се поднесува во најрана фаза на истрагата од страна на јавниот обвинител пред надлежниот суд, односно пред судијата на претходна постапка, па при првичното определување на притворот, можеби и не може да се очекува пред судот јавниот обвинител да достави доволно докази од кои произлегува висок степен на основано сомнение, но во понатамошниот развој на истражната постапка при предлогот да продолжување на определената мерка притвор јавниот обвинител е должен да достави доволно докази од кои јасно произлегува основаното сомнение и дека во доволна мера го оправдува предлогот за продолжување на мерката притвор, иако тоа не значи имање доволно докази за стореното дело до степен кога е фаза на поднесување на обвинение, но не може да се оправда само со верување дека сомневањето е разумно. Судот е должен секогаш кога ќе најде дека причините поради кои е определена мерката притвор престанале веднаш да ја укине определената мерка притвор или да определи поблага мерка со која би можела да се исполни истата цел за која бил определен

притворот. Во постапката кога се постапува по поднесениот предлог за определување на мерка притвор, судот има значајна улога во заштитата на човековите права и слободи и должен е да обезбеди процесни гаранции за нивно остварување и неможе да учествува во прибирањето на докази како во прилог на предлогот на јавниот обвинител, така и во прилог на аргументите против предлогот од страна на одбраната.

Притворот во текот на постапката може да се определи во текот на истрагата пред поднесување на обвинение, па дури и пред донесување на наредба за поведување на истражна постапка, потоа по поднесување на обвинение ипо изрекување на осудителна пресуда до правосилност на истата, односно до започнување со издржување на изречената казна затвор.

Притворот претставува мерка на процесна присилба, со која привремено се ограничува слободата на обвинетиот за кого постои основано сомение дека сторил кривично дело. Основната цел на определувањето притвор е непречено водење на кривичната постапка, преземање на процесните дејствија со доследно почитување на принципите на усност, непосредност, контрадикторност, правично и фер постапување, и целосно остварување на процесните права кои значат и остварување на човековите права на обвинетиот, но извршувањето на мерката притвор треба да го оправдува истото, како во смисла на условите во кои се издржува, така и во смисла на времетраењето и можноста истата да биде укината кога престанале причините поради која била определена и евентуално да се определи поблага мерка за обезбедување како што се куќниот притвор, гаранцијата или некоја од мерките на претпазливост. Законот за кривична постапка предвидува и краткотраен притвор кој се определува кога не е донесена Наредба од страна на Јавниот обвинител за спроведување на истрага, а постои основано сомневање дека лицето сторило кривично дело и кога постојат основи за определување притвор од чл.165 ст.1 т.1, 2 и 3 од ЗКП.

Притворот е кривичнопроцесна мерка и никако не смее да се смета за казна, казната затвор има материјално кривично правен карактер. Мерката

Притвор се определува спрема обвинет за кого само постои основано сомнение дека строил кривично дело, а казна може да се изрече само спрема обвинет за кого е докажано дека сторил кривично дело, а кое е пресметливо и кривично одговорно. Решението за притвор може да се донесе во било која фаза на постапката, додека казната-кривичната санкција се изрекува дури по изведување на доказите во доказната постапка, односно по признатието на вина од страна на обвинетиот, по завршување на главната расправа, кога предметот на обвинение е доволно расветлен и разрешен. Целта е различна, бидејќи со мерката притвор се обезбедува присуство на обвинетиот и се обезбедува ефикасно завршување на постапката, а казната се изрекува за ресоцијализација на обвинетиот, негово превоспитување, како и со цел задоволување на правдата. Мерката притвор може, но и не мора да се определи, додека казна, односно кривичната санкција мора да се изрече во согласност со законот и во границите за одмерување на казната од страна на надлежен суд.

Судот кога одлучува за определување на мерката притвор, односно Судијата на претходна постапка е должен да одлучи за законитоста на лишувањето од слобода кај лицето- обвинетиот чија слобода била ограничена. Ако за законитоста на лишувањето од слобода е одлучено со решението за краткотраен притвор, со решението за притвор не се одлучува повторно за законитоста на лишувањето од слобода. Лице кое не е изведено пред Судијата на претходна постапка, а е лишено од слобода има право во рок од 30 дена од денот на пуштањето на слобода да бара од Судијата на претходна постапка на надлежниот суд да ја испита законитоста и тоа да го утврди со посебно решение.

Мерката притвор го привлекува постојано вниманието на правосудната и научната правна фела, но и на јавноста воопшто, заради тоа што со оваа мерка се суспендираат основните човекови права и слободи, а тенка е линијата меѓу целта да се обезбеди присуство на обвинетиот против кого се води кривичната постапка од една страна, и начелото дека секој се смета за невин се додека неговата вина не се докаже со правосилна судска одлука од друга страна, односно реално

почитување на принципот на пресумпцијата на невиност, особено што судството постојано се критикува дека одлуките ги носи недоволно обраложени за причините од кои произлегува основаноста, дека одлуките се неаргументирани, генерализирани без доволно причини за долготраење, како и тоа дека нема образложение зошто истата цел не би можела да се постигне со определување на поблага мерка од мерката притвор.

Меѓународни стандарди за органичување на правото на слобода

Заштитата на човековите права и слободи на лице чија што слобода е ограничена се пропишани со членот 5 од европската Конвенција за заштита на човековите права и слободи, какои во членот 9 на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, во оваа смисла Европскиот суд за човекови права признава дека лишувањето од слобода може да има различни форми во зависност од правните стандарди, но и од праксата во различни држави во зависност од методите што ги применуваат кон лица вклучени во определен вид на кривични дела. Одлучувачко е дали аргументите за ограничувањата на слободата се доволно сериозни при што се земаат предвид повеќе меѓусебно условени фактори и тоа времетраењето, ефектите, начинот на примена на мерката, усното расправање и дали се остварени минимум предвидените права загарантирани со националната и меѓународната правна рамка, како на пример правото да биде запознаен за причините на неговото лишување од слобода на јазик кој го разбира, правото на бранител, правото на здравствена заштита, правото веднаш да биде изнесено лицето пред суд итн.

Членот 5 од ЕКЧП ја претпоставува физичката слобода на личноста, и тоа не значи во смисла на членот 2 од Протоколот 4 кој се однесува само на ограничувањата на слободата на движење, но заедно ја сочинуваат нормативната рамка за заштита на правото на слобода и безбедност. (*Creanga V*

Romania, Engel and Others V. Netherlands), разликата меѓу нив е степенот или интензитетот , а не карактерот или суштината. (*Guzzardi V Italy, Stanev V. Bulgaria*).

Основна цел на чл.5 од ЕКЧП е заштита од арбитрерно лишување од слобода, односно заштита од незаконито ограничување на слободата, бидејќи арбитрерното ограничување од слобода значи дека лицето е незаконито лишено од слобода. Правото на слобода и безбедност е од големо значење во демократските општества и затоа клучна цел на овој член е да се спречи арбитрерно или неоправдано лишување од слобода, иако слободата како право не е апсолутна за истата се предвидени ограничувања.

Членот 5 се однесува на сите видови лишувања од слобода на лица без оглед на нивното својство или статус и дали против нив се води некоја постапка или не. Од одлуките на судот во Стразбур произлегува дека со цел да се утврди дали имало лишување од слобода, појдовната точка мора да биде специфичната ситуација на поединецот и мора да се води сметка за цела низа фактори, како што се видот, времетраењето, ефекти и начин на спроведување на мерката, како и нејзиниот интензитет, облиците на физичка принуда и социјалната изолираност.(*Guzzardi V Italy, Medvedev and Others V. France*).

ЕСЧП става акцент на тоа дали лишувањето од слобода и притворот биле засновани на доволно објективни факти кои би го оправдале основаното сомнение дека кривично правниот настан се случил, односно дали лицето го сторило кривичното дело и дали настанала конкретна ситуација во врска со настанатото лишување од слобода (*Austin and Others V. The United Kingdom*). Според пркасата на судот, став на Судот е дека “разумно сомневање“ во смисла на член 5 став 1 точка в од ЕКЧП е дека кривичното дело било сторено, претпоставува постоење на факти или информации кои би задоволиле објективен набљудувач дека лицето најверојатно го сторило кривично дело што му се става на товар, во спротивно тоа би значело повреда на ставот 1 на членот 5 од ЕКЧП. Во рамките на лишувањето од слобода спаѓаат апсењето и задржувањето во полициската

станица, па дури и случаи кога на лицето му е наметнато да верува дека е обврзано да остане на местото каде што е запрено на улица од страна на полицијата со цел преземање на дејствие поврзано со претрес, испитување, кога му се ставени лисици, како и кога лицето било задржано во центар за отрезнување или поради заштита од здравствена природа. Ограничувањето на слободата во смисла на членот 5 може да содржи објективен и субјективен елемент. Објективниот елемент се однесува на задржување на лицето во определен ограничен простор со определено времетраење со што му се ограничува физичката слобода да го напушти простороти тоа со значителен интензитет и траење, а субјективниот елемент се однесува на тоа дека лицето лишено од слобода не дало согласност за таквото ограничување на неговата слобода истото е лишено спротивно на неговата воља (*Storck V. Germany, Stanev V. Bulgaria*). Основите за лишување од слобода што во полза на јавниот интерес ги дозволува членот 5, по правило тие треба да се толкуваат рестриктивно. Имајќи го предвид статусот на децата членот 5 изречно овозможува да се ограничи слободата на малолетник-дете, но само во случај кога оваа мерка има за цел воспитување под надзор или заради приведување пред надлежна судска власт. Со цел да се обезбеди едукативен надзор како метод за справување со малолетничката деликвенција, државата е должна да обезбеди соодветни институционални капацитети кои ги исполнуваат барањата за безбедност и остварување на образовни потреби, со цел тие да ги задоволат одредбите од член 5, став 1 точка г. (*Ichin and Others V. Ukraine, Bouamar V. Belgium, D.G. V. Ireland*).

Основата за ограничување на физичката слобода на поединецот со притворање ако ваквата мерка има за цел да се спречи ширење на некоја заразна болест, ако станува збор за ментално болни лица, зависници од алкохол, дроги или скитници може да се наметне како оправдана само ако постојат докази за постоењето на менталната болест или зависност, чијашто природа треба да биде така што наметнува потреба од задолжително институционално лекување. (*Pankiewicz V. Poland, Morsink V. Netherlands, Kharin V. Russia, Hilda*

Hafsteinsdottir V.Iceland, Liberty V.Italy, Ashingdane V. the United Kingdom, O.H. v. Germany, Stanev V.Bulgaria, D.D. v. Lithuania Kallweit V.Germany).

Според ЕСЧП лишувањето од слобода може да има за цел спроведување на истрага преку потврдување или отфрлање на разумното сомневање што постоело во моментот на лишување од слобода. Разумноста се сфаќа како постоење факти и околности кои се доволни да го убедат објективниот набљудувач да верува дека лицето го сторило кривичното дело, а постоењето на фактите и околностите зависат од околностите на самиот случај и се фактичко прашање кое се цени посебно во секој случај одделно. Според ставот 2 од членот 5 кој ги содржи основните гаранции дека кое било лице лишено од слобода треба да знае зошто е лишено од слобода при што се важни три аспекти: - што ќе му се соопшти на лишеното лице од неговата слобода, - тоа да се направи без одлагање и - соопштувањето да биде на јазик што лицето го разбира, и тоа за основните правни и фактички основи за неговото лишување од слобода, за да биде во можност, доколку оцени за потребно, да поднесе жалба со која ќе ја оспори законитоста на лишувањето од слобода. Според ЕКЧП запознавањето на лицето со причините за неговото лишување од слобода мора да биде уште во текот на испитувањето во полициска станица веднаш по лишувањето од слобода. Важно е јазикот на кој се соопштуваат причините да биде разбирлив за лицето лишено од слобода, што би значело и дека не мора тоа да е на мајчиниот јазик на лицето лишено од слобода.

Со цел да се одбегне каква било арбитрерност при лишувањето од слобода, ставот 3 на членот 5 треба да се сфати во корелација со точката в од ставот 1 на членот 5, односно дека заедно чинат целина, ваквото согледување произлегува од фактот што во ставот 1 е предвиден исклучокот кога во полза на јавниот интерес едно лице може да биде лишено од слобода или притворено, а ставот 3 предвидува дека уапсениот односно притворениот мора да биде изведен пред судија и да има право на судење во разумен рок или на пуштање на слобода во текот на судската постапка, што би значело дека и кога притворот има основи

врз кои е определен притворот, може да постои повреда на ставот 3 од членот 5 ако притворот биде продолжуван повеќе пати и го надмине разумното времетраење, односно продолжувањето наопределениот притвор би бил арбитрерно продолжуван и спротивен на стандардите на судот во Стразбур и Конвенцијата, а со тоа и незаконито продолжуван, важно е да се напомене дека според праксата на судот во Стразбур секое лишување од слобода кое надминува повеќе од четири дена е *prima facie* предолго, иако и пократкиот период може да значи повреда од аспект на времетраењето аконема посебно оправдани потешкотии или исклучителни околности кои ги спречиле властите поскоро да го изведат лицето лишено од слобода пред судија. (*Ipek and Others V. Turkey, Kandzhov V. Bulgaria*).

Судската контрола отелотворена во чл.5 ставот 3 од ЕКЧП е опфатена со Владеењето на правото како едно од основните начела на демократските општества на кое јасно се упатува во Преампулата на Конвенцијата од каде се црпи и целта на самата Конвенција. (*Brogan and others V. the United Kingdom*).

Во однос на ставот 3 од чл.5 од ЕКЧП кој предвидува дека пуштањето на слобода на лицето лишено од слобода може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето, според прецедентното право на ЕСЧП, постојат четири прифатливи причини за одбивање на гаранцијата и за повеќекратно продолжување на притворањето и тоа ризикот дека обвинетиот нема да успее да се појави на судењето, ризикот дека обвинетиот, ако е пуштен на слобода, ќе преземат акција за да го спречи спроведувањето на правдата, ризикот дека ќе стори нови кривични дела и ризикот дека ќе предизвика нарушување на јавниот ред.

При одлучувањето судот е должен да ги цени евентуалните причини за можно определување на алтернативните мерки за обезбедување. Гаранцијата во Конвенцијата не е предвидена за да се обезбеди имотно правното побарување, туку за да се обезбеди присаство на обвинетиот за потребите на кривичната постапка и истата може да трае се додека постојат причините за определување на

притвор, а висината на гаранцијата треба да е во сооднос на имотните прилики кај лицето или неговиот однос со лицето чиј имот се става под гаранција. (*Mangouras V. Spain, Neumeister V. Austria*).

Ставот 4 на членот 5 обезбедува habeas corpus, односно право на лицата чија слобода била ограничена да бараат судска оценка на лишувањето од слобода во смисла на неговата законитост и основаност. Потребно е домашните закони да предвидат правно средство-жалба кое е достапно и ефикасно за тоа лице да може да бара испитување на законитоста на лишувањето од слобода.

Оценката на законитоста треба да ја врши независен и непристрасен суд кој е должен тоа да го стори во најкус можен рок. За да се задоволат стандардите за правично постапување и тоа на усна расправа на која присуствуваат засегнатите странки. На овој начин се овозможува усно и контрадикторно постапување кое претходи на донесувањето одлука во однос на законитоста на лишувањето од слобода. Во членот 5 став 4 е предвидено право со кое се дава основна гаранција за правична постапка за преиспитување на законитоста на лишувањето од слобода и се бара усна расправа во контекст на контрадикторна постапка со правно застапување и можноста за доставување на материјални и вербални докази. Праксата на ЕСЧП покажува дека во определени случаи може да биде од суштинско значење за правичноста на постапките барателот да присуствува на усна расправа (на пример, кога треба да се оценат карактеристиките кои се однесуваат на личноста на апликантот, нивото на зрелоста и сигурноста што се од значење при одлучувањето за тоа дали и во која мера е лицето опасно), се со цел да бидат исполнети процедуралните и материјалните услови кои се неопходни за да лишувањето биде законито во смисла на членот 5 од ЕКЧП. (*Idalov V. Russia, Reinprecht V. Austria*).

Според праксата на ЕСЧП судот има став дека членот 6 од ЕКЧП се применува и врз постапки кои се однесуваат на испитување на законитоста на лишувањето од слобода. Имено, во случајот *Aerts v. Belgium*, постои однос помеѓу ставот 4 од членот 5 и членот 6 став 1. Во овој случај каде што иако не е во

прашање кривично гонење, резултатот од постапката е одлучувачка за граѓанските права, па со оглед на фактот дека спорот се однесувал на законитоста на лишувањето од слобода, а правото на слобода спаѓа во рамките на граѓанските права, овој случај спаѓа во опфатот на членот 6 ставот 1. (*Idalov V. Russia*).

ЕСЧП укажува на можен ризик од конфликт на ставот 4 од членот 5 и членот 6 од ЕКЧП, бидејќи оцената на законитоста од ставот 4 вообичаено не бара јавна расправа, а јавна и контрадикторна расправа е предуслов за правична постапка според членот 6 од ЕКЧП. ЕСЧП зазел став дека е потребно членовите од ЕКЧП да се толкуваат во хармонија и дека 5 став 4 треба да се сфати како *lex specialis* во однос на членот 6 од ЕКЧП со оглед на фактот што член 5 став 4 содржи специфични процедурални гаранции за прашањата на лишување од слобода, кои се разликуваат од процедурални гаранции на членот 6. Иако не е секогаш неопходно постапката од членот 5 став 4 да ги има истите гаранции како оние кои ги бара членот 6 став 1 од ЕКЧП во однос на кривичните или граѓанските постапки, постапката за оцена на законитоста мора да има судски карактер и да ги обезбедува гаранциите кои одговараат на видот на лишување од слобода за кој станува збор во конкретниот случај. Сепак, ЕСЧП е категоричен дека во случај кога притворот на едно лице влегува во опфатот на членот 5 став 1 (в), потребно е одржување на расправа и потребно е да се посвети внимание, *inter alia*, на тоа да е забележително дека правдата се спроведува правично, како и на зголемената сензитивност на јавноста во однос на правичното спроведување на правдата и еднаквост на оружјата на страните и тоа во најкус можен рок. (*Catal V. Turkey*).

Воедно, ЕСЧП укажува дека судот кој постапува по жалба против одлуката со која е определен притворот за притвор мора да ги обезбеди гаранциите на една судска постапка. Постапката мора да биде контрадикторна и секогаш мора да обезбеди “еднаквост на оружјата” помеѓу странките, обвинителот и лицето во

притвор. (*Letellier v. France, Aerts v. Belgium, Reinprecht v. Austria, Assenov and Others v. Bulgaria*)

Во членот 5 став 5 од ЕКЧП е предвидена надомест на штета за незаконито лишување од слобода која е единствена одредба од ЕКЧП во која изрично се предвидува дека домашните легислатива треба да предвиди можност за надомест на штета настаната како последица на сторена повреда на некоја од одредбите од ЕКЧП, при што националното право може да предвиди како предуслов лицето да поднесе доказ за настаната штета која ја претрпело од лишувањето од слобода пред да одлучи за надоместот кој може да биде поврзан со претрпена материјална или нематеријална штета. Логичен е заклучокот на ЕСЧП дека статусот на “жртва” може да постои кога не постои штета, но не може да се зборува за основ за “надомест”, во случаите каде што не постои материјална или нематеријална штета. (*N.C v. Italy, Pantea V. Romania, Vachev V. Bulgaria, Yankov V. Bulgaria, Nechiporuk and Yankalo V. Ukraine*).

Во однос на исцрпеноста на сите правни лекови, се поставува прашањето дали мора прво да се бара надомест на штета пред домашните граѓански судови, па потоа да се достави апликацијата во Стразбур, зошто во спротивност апликацијата би се одбила како недозволена. ЕСЧП нагласува дека при примената на правилото за искористување на правните лекови мора да се води грижа подеднакво како за фактот дека истото е применето во контекст на заштитата на човековите права, така и на фактот дека тоа треба да се применува со извесна доза на флексибилност и без претеран формализам. Едновремено, ЕСЧП смета дека исцрпеноста на домашните правни лекови не е апсолутна, ниту пак може да се применува автоматски туку секогаш во контекст на околностите на случајот. Потоа мора да испита дали, во контекст на сите околности на случајот, жалителот сторил сè што разумно можело да се очекува од него во смисла на искористеност на домашните правни лекови. Во овој контекст ЕСЧП зазел став дека од апликантот, кој искористил правен лек кој очигледно е ефикасен и доволен, не може да се бара да искористува други правни лекови кои исто така

биле достапни, но најверојатно не и поуспешни, и во оваа смисла не е потребно апликантот да поднесе и барање за надомест на штета кое исто така можело да го покрене прашањето за незаконитоста на лишувањето од слобода. (*Atanasov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Nikolova v. Bulgaria, Reinprecht v. Austria, Mitreski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Wassink v. the Netherlands, Jasar v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*).

Ставот 5 од членот 5 од ЕКЧП не жалителот не му дава право на надомест со определена висина, сепак надоместот што е незначителен или несоодветен во сооднос со тежината на повредата не би ги исполнил стандардите од оваа одредба од Конвенцијата, бидејќи на тој начин ова загарантирано право би се свело на теоретско и илузорно остварување, но воедно доделениот надомест не може да биде значително помал од оној кој бил определен од страна на Судот во Стразбур (*Attard V. Malta, Cagdas Sahin V.Turkey, Ganea V.Moldova*).

Заклучок

Законот за кривична постапка во делот на мерките за обезбедување на лица во доволна мера во текстот ги предвидел воспоставените стандарди кои произлегуваат од праксата во судот во Стразбур и одлуките на Совет на Европа, но при нивната примена од страна на надлежните органи во доволна мера не се остваруваат, тоа несомнено произлегува дека во голем дел од апликациите против Република Македонија, судот во Стразбур нашол повреда на членот 5 од ЕКЧП, тоа произлегува и од поновите одлуки на судот и тоа Пресудите Рамковски против Република Македонија и Селмани против Република Македонија, со што се поставува дилемата дали е потребно да се интервенира во законскиот текст со поконкретни одредби со што јасно и недвослислено би се утврдиле рамките на задолжително почитување на правото на слобода и безбедност, како едно од најзначајните човекови права и со тоа би се заштитиле од арбитрерно постапување и одлучување во случаи

кога се ограничува правото на слобода и безбедност предвидено во националното и меѓународното право, за кое како демократска земја сме се обврзале да создадеме процедурални и материјални услови за остварување на ова право или пак решението е во тоа да најдената повреда на членот 5 од ЕКЧП претставува основа за одговорност кај Судијата, иако обврската за остварување на ова право не е само на судот, туку и на сите други државни органи и институции кои учествуваат на било кој начин во ограничувањето на слободата, вклучително на Јавниот обвинител, полицијата, затворските установи итн, но не смее да се избегне тоа дека поеднакво битна е улогата на сите учесници во подобрувањето на имоџот на нашата држава пред меѓународните институции како држава која стреми кон остварување на демократските вредности, владеењето на правото во насока на целосна заштита на човековите права и слободи и заштитата од арбитрерност при нивните ограничувања.

*Судија,
М-р Ненад Савески*

(Судија на претходна постапка во Основен суд Скопје 1 Скопје, одделение за организиран криминал и корупција)

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Европска Конвенција за заштита на човековите права и слободи, Стразбур, Совет на Европа
2. Устав на Република Македонија
3. HUDOC, пресуди од Европскиот суд за човекови права, Совет на Европа

4. Законотзакривична постапка,
Пречистениот текст на Законотзакривична постапка
5. Водич за членот 5 од ЕКЧП, судска пракса на Европскиот суд за човекови права, Совет на Европа, Д-р Штефан Пирнер адвокат
6. Примена на мерката притвор според ЗКП-правна анализа ОБСЕ, Проф д-р Гордана Бужаровска, Слаица Андреевска и Александар Тумановски